

TÜRKİYE'DE YOKSULLUK İLE MÜCADELEDE SOSYAL BÜTÇE ANLAYIŞI

Social Budget Approach in Combating Poverty in Turkey

ARAŞTIRMA MAKALESİ /RESEARCH ARTICLE

Geliş Tarihi/Received:

24.12.2021

Kabul Tarihi/Accepted:

29.12.2021

Filiz ÖZBAY

Dr.,

filiz.ozbay@gmail.com

0000-0002-5599-9021

Özet

Toplumunu meydana getiren bireylerin refah düzeyini yükseltmek, politika yapımcılarının temel görevlerinden biridir. Günümüzde bireylerin hayat standartlarını yükseltmek amacıyla yapılan yatırımlar/harcamalar her geçen gün önem kazanmakla beraber çeşitlenmektedir. Özellikle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin sosyal bütçeleri içerisinde yer alan sosyal harcamaları bu yatırımların başında yer almaktadır. Sosyal bütçe; daha iyi kamu politikaları yoluyla çocukların, kadınların ve dezavantajlı bireylerin hayat standartlarını yükseltmek amacıyla bütçedeki sosyal içerikli kamu harcamalarının (sosyal güvenlik, sosyal yardım, eğitim ve sağlık gibi) kullanılmasına yönelik bütçe uygulamaları olarak tanımlanmaktadır.

Toplumun refah düzeyini arttırmayı amaçlayan sosyal devlet anlayışı, uygulamış olduğu sosyal bütçe politikalarıyla yoksulluk ile mücadele etmektedir. Sosyal bütçe içerisinde yer alan harcama kalemleri içerisinde yoksul kesimi korumaya yönelik uygulamalar öncelikler arasında yer almaktadır. Bireylerin işsiz kalması sonucu verilen işsizlik ödenekleri, beşerî sermaye birikiminin artırılabilmesi için sağlanan eğitim ve sağlık yardımları, düşük gelir üzerinden vergi alınmaması, gelir düzeyi düşük olan bireylere özellikle dezavantajlı bireylere sağlanan sosyal koruma harcamaları ve gelir destekleri bu kapsamda değerlendirilmektedir.

Çalışmada öncelikle sosyal bütçe ve yoksulluk kavramlarının teorik çerçevesi ele alınmaktadır. Daha sonra ise Türkiye'de yoksulluk ile mücadelede sosyal bütçeye yönelik uygulanan politikalara yer verilmekte ve uygulanan politikaların yoksulluğu nasıl etkilediği belirlenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bütçe, Yoksulluk, Sosyal Harcama

Abstract

Increasing the welfare level of the individuals who make up the society is one of the main duties of policy makers. Today, investments/expenditures made in order to raise the living standards of individuals are becoming more important and diversified day by day. Social expenditures, which are included in the social budgets of especially developed and developing countries, are at the forefront of these investments. Social budget; It is defined as budgetary practices for using social-related public expenditures (such as social security, social assistance, education and health) in the budget in order to raise the living standards of children, women and disadvantaged individuals through better public policies.

The social state understanding, which aims to increase the welfare level of the society, is struggling with poverty with the social budget policies it has implemented. Among the expenditure items included in the social budget, practices aimed at protecting the poor are among the priorities. Unemployment allowances given as a result of unemployment of individuals, education and health benefits provided to increase human capital accumulation, not collecting taxes on low income, social protection expenditures and income supports provided to individuals with low income level, especially to disadvantaged individuals are evaluated within this scope.

In the study, first of all, the theoretical framework of the concepts of social budget and poverty is discussed. Then, the policies applied for the social budget in the fight against poverty in Turkey are included and how the implemented policies affect poverty is determined.

Keywords: Social Budget, Poverty, Social Expenditure

GİRİŞ

Sosyal bütçe, son dönemlerde sıklıkla kullanılan önemli bir kavramdır. Sosyal bütçe anlayışı maliye politikasının önemli araçlarından birini oluşturan bütçe politikasının sosyal yönünü göstermektedir. Sosyal bütçe teorik olarak gelir ve harcama bakımından toplumun refah düzeyini arttırmak ve yaşam kalitesini iyileştirmek amacıyla uygun bir zemine oturtulmalıdır. Çünkü sosyal bütçe, ekonomi politikası açısından önem arz etmektedir. Siyasi karar alma sürecinde yer alan karar vericiler toplumun refah düzeyini arttıran uygulamalarla politikalar geliştirmektedir.

Devletlerin sosyal bütçe içerisinde yer alan sosyal harcamaları; sosyal güvenlik ve yardım harcamaları, eğitim, sağlık, beslenme, barınma, konut harcamaları, işsizlik maaşları ve sosyal yardımlar yer almaktadır.

Toplumun sosyal faydasını maksimum düzeye çıkarmayı amaçlayan sosyal devlet anlayışı, uygulamış olduğu sosyal bütçe politikalarıyla yoksulluk ile mücadele etmektedir. Sosyal bütçe içerisinde yer alan harcama kalemleri içerisinde yoksul kesimi korumaya yönelik uygulamalar öncelikler arasında yer almaktadır. Bireylerin işsiz kalması sonucu verilen işsizlik ödenekleri, beşeri sermaye birikiminin artırılabilmesi için sağlanan eğitim ve sağlık yardımları, düşük gelir üzerinden vergi alınmaması, gelir düzeyi düşük olan bireylere özellikle dezavantajlı bireylere sağlanan sosyal koruma harcamaları ve gelir destekleri bu kapsamda değerlendirilmektedir. Ayrıca yoksulluk ile mücadele edebilmek için sosyal bütçe uygulamalarının etkin bir şekilde kullanılması ve sosyal bütçe sistemine uygun politikaların belirlenmesi önem taşımaktadır.

Çalışmada öncelikle yoksulluk olgusu ve sosyal bütçe arasındaki ilişki teorik çerçevede ele alınmakta daha sonra ise sosyal bütçe içerisinde yer alan harcamalar belirlenmekte ve bunların merkezi yönetim içindeki oranları yıllar itibarıyla verilerek değerlendirilmektedir. Ayrıca 2008-2020 döneminde sosyal bütçe içerisinde yer alan sosyal harcamaların yoksulluğu nasıl etkilediği değerlendirilmektedir.

1. Sosyal Bütçe Kavramı

Sosyal bütçeleme iki temel bileşenden oluşmaktadır. Birincisi istatistiksel temeldir, yani bir ülkenin sosyal koruma sisteminin gelir ve giderlerinin metodolojik olarak tutarlı bir şekilde derlenmesidir. Bu bileşene sosyal muhasebe sistemi denilmektedir. İkincisi ise normalde orta vadeli bir dönem için gelir ve harcama tahmini (bütçe projeksiyonu) ve/veya alternatif ekonomik, demografik ve/veya yasal varsayımlar altında sosyal harcama ve gelirlerin simülasyonlarıdır. Bu bileşene ise sosyal bütçe denilmektedir. Sosyal Bütçe, hükümetin tüm seviyelerinde olduğu gibi bağımsız sosyal kurumların sosyal harcamalarını ve gelirini (sosyal harcamaları karşılamak için yasal olarak tahsis edilmiş olabilir veya olmayabilir) kapsamaktadır (Scholz vd., 2000: s.4).

Başka bir tanıma göre ise sosyal bütçe, merkezi bütçe içerisinde yer alan eğitim, sağlık, sosyal transferler ve sosyal koruma hizmetlerine yönelik gerçekleşen harcamaların planlanması ve uygulanması olarak tanımlanabilir (Çiçek ve Dikmen, 2016: s.136).

Sosyal bütçe; bütçedeki eğitim, sağlık, sosyal güvenlik ve sosyal yardım harcamalarının; eşitlik, gelir dağılımı, yoksulluk, istihdam gibi kriterlerin göz önüne alınarak düzenlenmesini ve bu düzenlemeyle toplumdaki dezavantajlı kesimlerin (kadınlar, çocuklar, gençler, işsizler, yaşlılar ve engelliler gibi) lehine uygulamalar yapılmasını öngören bütçe politikaları olarak tanımlanmaktadır (Şeker, 2011: s.22).

Bu tanımlar ışığında genel bir tanım yapılacak olursa, sosyal bütçe; daha iyi kamu politikaları yoluyla çocukların, kadınların ve dezavantajlı bireylerin hayat standartlarını yükseltmek amacıyla bütçedeki sosyal içerikli kamu harcamalarının (sosyal güvenlik, sosyal yardım, eğitim ve sağlık gibi) kullanılmasına yönelik bütçe uygulamaları olarak tanımlanmaktadır.

Ulusal sosyal bütçelerin tam içeriği, ulusal sosyal koruma sistemlerinin geleneksel organizasyonuna ve ayrıca sunulan yardımların çeşitliliğine bağlı olarak ülkeden ülkeye değişiklik gösterebilir. Ancak, tüm ulusal sosyal bütçelerde temsil edilen temel unsurlar vardır. Harcama tarafında, bu temel unsurlar şunları içermektedir (Scholz vd., 2000: s.5):

- İstihdamla ilgili sosyal güvenlik harcamaları:
- emekli maaşları (farklı kurumlar ve/veya hükümet tarafından)
- işsizlik yardımları

- Kamu tarafından finanse edilen sosyal koruma harcamaları:
 - aile yardımları
 - sağlık hizmeti
 - sosyal Hizmetler
 - vergi avantajları (ör. çocuklar nedeniyle vergi indirimi)
 - Özel sektör/toplu sözleşmelere dayalı sosyal koruma harcamaları
 - mesleki emeklilik
 - diğer kurumsal temelli sosyal yardımlar.

2. Yoksulluk Kavramı

Yoksulluk olgusu toplumun sosyal, kültürel, siyasal, ekonomik vb. birçok boyutuyla yakından ilgili olduğu, zaman ve mekâna göre değiştiği için literatürde genel kabul gören bir yoksulluk tanımı bulunmamaktadır. Toplumsal bir olgu olan yoksulluk kavramını etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Yoksulluğun kavramsal olarak boyutu ülkelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyine bağlı olarak değişiklik göstermektedir.

Yoksulluk, bir kişinin veya topluluğun, asgari bir yaşam standardı için finansal kaynaklardan ve gerekli unsurlardan yoksun olduğu durumu ifade etmektedir. Ayrıca yoksulluk, istihdamdan elde edilen gelir düzeyinin temel insan ihtiyaçlarının karşılanamayacak kadar düşük olması anlamına gelir (Kirmanoğlu, 2012: s.209).

Yoksulluk kavramını bireylerin/toplumların elde etmiş oldukları gelirlerle ekonomik ve kültürel kaynaklara ulaşamama/ mahrum kalma durumu olarak tanımlanmaktadır (Ak, 2016: s.298).

Yoksulluğu sadece ekonomik kıstaslar bağlamında asgari bir yaşam standardı altında idame edilen bir yaşam olarak algılanmamalıdır. Yoksulluk; kişi başına düşen milli gelir ile beraber ortalama yaşam süresi, sağlık ve eğitim hizmetlerinden faydalanma imkânı, okuma ve yazma oranı, temiz suya erişme ve beslenme hizmetlerine erişme gibi kıstaslarında dikkate alınması gerekmektedir (Açıkgöz ve Yusufoglu, 2012: s.80).

Yoksulluğu ölçme yöntemlerinin çeşitlilik göstermesi, yoksulluk olgusunun kavranması konusunda güçlükler ortaya çıkarmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu 2002 yılından itibaren yoksulluk sınırı yöntemlerine göre bireylerin yoksulluk oranlarını değerlendirmekte ve sonuçlarını açıklamaktadır. Bu analizlerde yoksulluk sınırı ve oranları, tüketim harcamaları üzerinden belirlense de yoksulluk analizlerinde dikkate alınan refah seviyesi ölçütü, tüketim harcamaları kadar bireylerin gelir düzeylerine de dayanmaktadır (Kızılgöl, 2008: s.82).

3. Sosyal Bütçenin Amaçları

İşsizlik, yoksulluk, gelir dağılımı, eğitim ve sağlık gibi alanlarda serbest piyasa mekanizmasının yeterli olmadığı durumlarda devlet sosyal bütçe ile piyasaya müdahale ederek ortaya çıkabilecek toplumsal sorunları engelleyebilmektedir. Sosyal bütçe anlayışı ile gelir dağılımında adaleti sağlamak, dezavantajlı kesime yönelik politika üretmek, yoksulluk ile mücadele etmek ve işsizliği azaltmak (istihdam yaratmak) amacıyla işsizlik, yaşlılık ve hastalık gibi durumlarda ayırım gözetilmeksizin bireyleri desteklemeye yönelik hizmetler sağlanmaktadır (Kaymaz, 2018: s.118). Sağlanan bu hizmetler aşağıda dört başlık altında detaylı bir şekilde ele alınmaktadır.

3.1. Gelir Dağılımında Adaleti Sağlamak

Gelir dağılımı, bir ülkede belirli bir dönemde kazanılan milli gelirin, bireyler arasındaki dağılımını ifade etmektedir. Adaletli bir gelir dağılımının sağlanması, işsizliği azaltması, toplumsal refahı artırması ve ekonomik kalkınmayı sağlaması gibi avantajlarla ekonomi, sosyal ve siyasi bakımdan önem arz etmektedir. Yaratılan gelirin bireyler arasında adil bir şekilde paylaşılması ekonomik sonuçların ötesinde sosyal ve siyasi sonuçları da barındırdığından adaletli bir gelir dağılımında adalet olgusu hem ulusal hem de uluslararası alanda önem taşımaktadır. Piyasadaki aktörlerin kar maksimizasyonu çerçevesinde hareket etmeleri sonucu yaratılmış olan gelirden aldığı payı artırması sonucu gelir dağılımında adaletsizliğe sebep olabilmektedir. Bu nedenle toplumda refahın, barışın ve huzurun sağlanması amacıyla devlet kazanılan geliri yeniden bölüştürme işlevini üstlenmesi gerekmektedir (Koç, 2009: s.61)

Ülkeler, gelişmişlik durumlarına bağlı olarak, ulusal sosyal koruma sistemleri aracılığıyla GSYİH'nin % 5 ila 30'unu yeniden dağıtabilmektedirler. Tüm bu sistemler, potansiyel olarak çok geniş boyutları olan geliri yeniden dağıtım sistemleridir; sosyal güvenlik primleri veya vergileri topladıkları

için finansörlere mali yükler yükler ve bu yükleri özel sektöre, nakdi gelire (sosyal yardım, hastalık maaşı veya emekli maaşı) veya aynı transferlere (sosyal yardım, sosyal veya sağlık hizmetleri) dönüştürürler. Bu yeniden dağıtım, gelir dağılımı, üretim düzeyi ve maliyetleri, hükümet bütçesi, toplam talebin düzeyi ve dağılımı, finansörlerin ve yararlanıcıların ekonomik davranışları, dolayısıyla ekonomik ve sosyal kalkınmanın kendisi üzerinde temel bir etkiye sahiptir (Scholz vd., 2000: s.6).

Sosyal bütçe harcamaları içerisinde yer alan sosyal yardım ve sosyal sigorta harcamaları gelir dağılımında adaletin sağlanmasında kullanılan önemli harcama kalemleridir. Ayrıca düşük gelir düzeyine sahip olan bireylere yapılan transfer harcamaları ve yarı kamusal mal ve hizmetleri kapsayan yatırım carileri, devletin uygulamış olduğu asgari ücret ve destekleme alımları gibi uygulamalar gelir dağılımında adaletin sağlanmasında önem teşkil etmektedir.

Gelir dağılımının adaletsiz olması ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediğinden yoksulluğu önleme noktasında da olumsuz etkilenmektedir. Gelir dağılımındaki adaletsizliği yüksek olan ülkeler, yoksulluğu önleme noktasında zorluklar yaşadığı belirlenmiştir. Çünkü gelir dağılımındaki adaletsizliği az olan ülkelere kıyasla yoksulluğu aynı oranda azaltabilmek için daha hızlı büyümeye ve daha fazla zamana ihtiyaç duymaktadır (Kemal, 2007: s.7).

3.2. Dezavantajlı Kesimleri Koruma

İnsanlar sosyal bir varlık olduğu için toplum içerisinde bir arada yaşamaktadırlar. Fakat toplum olarak beraber yaşayan bireylerin her zaman eşit koşullarda hayatlarını devam ettirmeleri mümkün olmamaktadır. Hayat koşullarının ve çevresel faktörlerin aynı olmaması, bireylerin ihtiyaç duyduğu kaynaklara eşit derecede yararlanmalarını engelleyerek toplum içinde farklı grupların oluşmasına sebebiyet vermektedir. Oluşan bu gruplar diğer gruplardan farklılık göstererek onların dezavantajlı olarak değerlendirilmelerine sebep olmaktadır. Dezavantajlılık, yaşlılık, sakatlık, cinsiyet ve hastalık gibi önlenemeyen sebeplerden dolayı toplumdaki ekonomik, sosyal ve kültürel kaynaklara ulaşılama ve mahrum bırakılma durumu olarak ifade edilmektedir (Küçükali ve Özmen, 2020: s.8).

Sosyal refahın ve barışın sağlanması bakımından toplumu oluşturan bireylerin sosyal haklardan faydalanması önemli olduğu için dezavantajlı bireylerin, sağlanacak sosyal harcamalarla kamu hizmetlerine erişmeleri sağlanmalıdır. Adaletsiz gelir dağılımı, yoksulluk ve işsizlik gibi problemleri çözmek amacıyla uygulamaya konulan sosyal bütçe uygulamaları ile dezavantajlı kesimin üretim sürecine katılmasını ve böylelikle üretim sonucu kazanılan gelirin bölüşümüne dâhil edilmeleri bu kesimin belirli hayat standartlarına erişmelerini sağlamaktadır (Koç, 2019: s.64).

Dezavantajlı grupların toplumsal hayata katılmalarını ve toplumla bütünleştirmelerini sağlamak amacıyla yürütülen faaliyetler çeşitlilik göstermektedir. Örneğin; sokakta yaşayan çocukları topluma kazandırmak amacıyla eğitim, beceri kazandırma, kalacak yer temin etme ve belli yaşın üzerinde olanlara iş imkânları sağlama şeklinde olabilir (Erdoğan ve Yenigün, 2008: s.24).

Sosyal bütçe, hizmetlerini uygularken sosyal harcamalar yoluyla gerçekleştirmektedir. Sosyal bütçe amaçlarını gerçekleştirirken cinsiyete dayalı bütçeleme anlayışıyla kadınlara, çocuk dostu bütçeleme anlayışıyla çocuklara, engelliler gibi dezavantajlı gruba yönelik pozitif katkı sağlamaktadır.

3.3. Yoksulluğu Azaltmak

Sosyal bütçenin amaçları itibariyle değerlendirildiğinde işsizlik ve adaletsiz gelir dağılımı ile ilişkili olduğu kadar yoksulluk olgusu ile de yakından ilgilidir. Sosyal problemlerin çoğunu yoksulluk ve işsizlik gibi etkenlerden kaynaklı, kişilerin ihtiyaç duyduğu gereksinimlerin karşılanmamasından ortaya çıkmaktadır. Adil bir gelir dağılımının sağlanması ve yoksulluğu önlemeye yönelik yoksul kesimin desteklenmesi amacıyla uygulanan sosyal politikalarla toplumdaki herkesin sosyal hizmetlerden faydalanması sağlanabilmektedir. Sosyal devletin bir gereği olan temel eğitim ve sağlık hizmetleri başta olmak üzere sosyal harcamaların yoksullara yönelik olarak yapılmasında devletin düzenleyici ve denetleyici görevinin ihmal edilmemesi önem arz etmektedir (Yolcuoğlu, 2012: s.152).

Toplumun sosyal faydasını maksimum düzeye çıkarmayı amaçlayan sosyal devlet anlayışı, uygulamış olduğu sosyal bütçe politikalarıyla yoksulluk ile mücadele etmektedir. Devlet yoksulluk ile mücadele ederken ortaya çıkan sosyal problemlerin çözümünde sosyal içerikli kamu harcamaları müdahale etmektedir. Bu kapsamda yoksulluk ile mücadele edilirken kamu politika araçları (sosyal güvenlik ve sosyal yardım harcamaları, vergi vb.) ile uyumlu politikaların hazırlanması ve uygulanması sosyal bütçenin bir işlevini oluşturmaktadır (Brady, 200: s.558).

Sosyal bütçe içerisinde yer alan harcama kalemleri içerisinde yoksul kesimi korumaya yönelik uygulamalar öncelikler arasında yer almaktadır. Sosyal koruma sistemleri, insanları yoksulluktan

kurtarabilmekte (yeterli geliri olmayan veya kendi gelirini elde edecek olanaklardan yoksun bırakılanlar gibi) ve onların yoksulluğa düşmesini önleyebilmektedir. Örneğin, işten emekli olan ve gelir olarak yaşlılık aylığına bağlı olan yaşlıları veya kronik hastalığı olan ve tıbbi bakım sağlanması gereken kişileri desteklemektedir. Sosyal koruma sistemleri, geçici ve gönülsüz olarak işsiz kalan kişilere gelir sağlarken, genel olarak gelir desteğine ihtiyaç duyanları da koruyabilir. Tüm bu durumlarda, sosyal koruma, çeşitli zorlukları hafifletebilir ve/veya kişi artık gelir yaratma sürecine katılmasa bile, bir ülkenin toplam gelirine bireysel katılımı garanti edebilir ve yoksulluğu önleme konusunda pozitif etki yaratabilmektedir (Scholz vd., 2000: s.7).

Türkiye’de yoksulluk ile mücadelenin en somut örneğini sosyal koruma harcamaları, merkezi ve yerel yönetimler tarafından sağlanan ayni ve nakdi yardımlar oluşturmaktadır. Sosyal koruma harcamaları yoksulluğu azaltmada geniş güvenlik önlemlerini kapsamaktadır. Bu sosyal güvenlik önlemleri, toplumların hayat standartlarının iyileştirilmesini, kaynak transferini ve yoksul kesimin fırsatlara ulaşmasını sağlayan teşvikleri içermektedir (Kızıler, 2017: s.90).

3.4. İşsizliği Azaltmak

İşsizlik terimi, aktif olarak iş arayan bir kişinin iş bulamadığı durumu ifade etmektedir. Başka bir deyişle herhangi bir ekonomik toplumda bireylerin istihdama katılmamalarından dolayı meydana gelen insan gücü kaybı olarak nitelendirilebilir (Yıldız, 2014: s.2).

Ekonomik ve toplumsal bakımdan birçok probleme sebep olan işsizlik olgusu tüm ülke ekonomilerinde aşılması gerekli temel sorunlardan birini oluşturmaktadır. İşsizliğin neden olduğu problemlerin başında toplumun refah düzeyinin azalmasına bağlı olarak ortaya çıkan yoksulluk durumu ve asgari yaşam standartlarının kötüleşmesi gelmektedir. Bundan dolayı ülkeler, işsizlik ile mücadele ederken hem arz yönlü hem de talep yönlü politikalar yürütmekte ve sosyal bütçe uygulamaları aracılığıyla hizmetler sunmaktadır (Koç, 2019: s.66).

Yoksulluk ile mücadelede en etkili politikalarından biri, işsizliği minimum seviyeye düşürecek yeni iş imkânlarının sağlanmasıdır. İşsizliğin azaltılması sadece yoksulluk ile mücadele edilmesi anlamına gelmemektedir. Bireylerin iş sahibi olması aynı zamanda toplumda yer edinmesi anlamına gelmekte ve buna bağlı olarak da psikolojik bir gereksinim karşılanmaktadır (Erdoğan ve Yenigün, 2008: s.23).

İstihdam düzeyinin düşük olmasına bağlı olarak ortaya çıkan işsizlik olgusu sosyal ve psikolojik sorunlara sebep olabilmektedir. İşsizlikten kaynaklı meydana gelen sosyal dışlanma, öz güven eksikliği ve aile içi şiddet gibi toplumsal problemleri bertaraf etmede sosyal bütçe uygulamaları önem taşımaktadır. Sosyal bütçe uygulamalarının ihtiyaç analizleri kapsamında hazırlanması ve uzun vadede sosyal hizmetleri hedeflemesi gerekli görülmektedir. Bu noktada özellikle istihdamı arttıran uygulamaların bütçe içinde yer alması önem taşımaktadır (Şeker, 2011: s. 22).

İşsizliği minimum düzeye indirmek ve nitelikli işgücünü arttırmak amacıyla uygulanan politikalar ülkelerin gelişmişlik düzeyine, istihdam ve işgücü piyasasının koşullarına bağlı olarak farklılık göstermekle beraber genel olarak aktif ve pasif işgücü piyasası politikaları olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır (Ay, 2012: s.330).

İşsizlik sorununun ortaya çıkardığı olumsuz sonuçları önlemeye çalışan pasif iş gücü piyasası politikaları; işsizlik sigortası, ihbar ve kıdem tazminatı, kısa çalışma ödeneği gibi uygulamaları kapsamaktadır. Bu uygulamaların temel amacı işsizlik süresince bireyleri maddi açıdan desteklemek ve işsizlik olgusunun sebep olabileceği toplumsal ve bireysel zararı asgari düzeye indirgemektir (Kocabaş ve Canbey, 2019: s.268).

Mesleki eğitim çalışmaları, girişimcilere sağlanan hizmetler, istihdamı sağlamaya yönelik verilen sübvansiyonlar, istihdam danışmanlık hizmetleri gibi uygulamaları içeren aktif istihdam politikaları temel amacı ise işsizliği azaltarak işsiz kesimin işgücü piyasasına kazandırılmasıdır. Ayrıca aktif işgücü piyasası politikaları, işsiz olan bireylerin yanı sıra eğitimsiz işçiler ve dezavantajlı grupların istihdam imkanlarını arttırarak sosyal eşitliği sağlamayı amaçlamaktadır. Aktif politikaların temel finansman kaynağını işsizlik sigortası fonu oluşturmaktadır (Şahin, 2013: s.4).

4. Türkiye’de Yoksulluk İle Mücadelede Sosyal Bütçeye Yönelik Uygulanan Politikalar

Ülkemizde toplumun refah düzeyini arttıran sosyal bütçe politikaları arasında yoksulluk ile mücadele edilecek sosyal harcamalar ön plandadır. Uygulanan sosyal bütçe politikaları sosyal devlet anlayışının bir gereği olarak görülmektedir. Merkezi yönetim bütçe sistemi içerisinde fonksiyonel ve

kurumsal olarak verilen ve sosyal bütçe içerisinde yer alan sosyal harcamalar bulunmaktadır. Bu harcamalar şunlardır (Tügen ve Eroğlu, 2017, s.39):

- Hazine yardımları
- Hane halkına yapılan transferler
- Gelirden ayrılan paylar
- Sosyal amaçlı transferler
- Borç verme

4.1. Hazine Yardımları

Hazine yardımları cari transferler içinde yer almaktadır. SGK'ya hazine yardımları ve sağlık, emeklilik ve sosyal yardım giderleri olmak üzere ikiye ayrılır. SGK'ya hazine yardımları; işsizlik sigorta fonu, sandıklara 5 puan prim desteğinden oluşmaktadır. Sağlık, emeklilik ve sosyal yardım giderleri ise devlet sosyal güvenlik katkısı, sosyal güvenliği olmayanların sağlık primi, faturalı ödemeler, işveren sigorta primi 5 puan indirimi, ek karşılıklar, emeklilere ek ödeme sosyal güvenlik açık finansmanını kapsamaktadır.

Tablo 1'de hazine tarafından uygulanan ve sosyal bütçe içerisinde değerlendirilen sosyal harcamalar yer almaktadır.

Tablo 1: 2008-2021 Dönemi Hazine Yardımları (Milyon TL)

HAZİNE YARDIMLARI	2008	2010	2012	2014	2016	2018	2020	2021
SGK'ya Hazine Yardımları	1.022	1.342	1.764	2.467	3.706	4.985	5.408	7.110
-İşsizlik Sigorta Fonu	1.022	1.176	1.543	2.238	3.310	4.626	5.408	7.110
-Sandıklara 5 Puan Prim Desteği	-	165	221	230	396	360	-	-
Sağlık, Emeklilik ve Sosyal Yardım Giderleri	35.133	55.039	63.684	77.294	106.786	148.388	245.976	259.737
-Devlet Sosyal Güvenlik Katkısı	1.718	14.965	23.537	30.512	45.843	57.560	82.200	87.481
-Sosyal Güvenliği Olmayanların Sağlık Primi	25.850	27.069	22.218	6.244	7.003	8.974	14.455	15.964
-Faturalı Ödemeler	3.894	4.617	3.124	3.217	4.757	31.468	35.288	38.638
-İşveren Sigorta Primi 5 Puan İndirimi	-	3.820	5.492	8.770	16.990	20.281	24.427	27.718
-Ek Karşılıklar	1.082	1.254	1.484	1.757	2.103	2.494	3.442	3.764
-Emeklilere Ek Ödeme	2.589	3.314	4.372	5.565	7.696	9.914	14.184	16.608
-Sosyal Güvenlik Açık Finansmanı	25.850	27.069	22.218	21.229	20.392	17.698	71.980	69.564

Kaynak: <https://www.sbb.gov.tr>, Merkezi Yönetim Bütçe Gerçekleşmeleri ve Beklentiler Raporları 2008-2021.

Sosyal koruma sistemleri, insanları yoksulluktan kurtarabilmekte (yeterli geliri olmayan veya kendi gelirini elde edecek olanaklardan yoksun bırakılanlar gibi) ve onların yoksulluğa düşmesini önleyebilmektedir. Örneğin, işten emekli olan ve gelir olarak yaşlılık aylığına bağlı olan yaşlıları veya kronik hastalığı olan ve tıbbi bakım sağlanması gereken kişileri desteklemektedir. Sosyal koruma sistemleri, geçici ve gönülsüz olarak işsiz kalan kişilere gelir sağlarken (işsizlik sigortası), genel olarak gelir desteğine ihtiyaç duyanları da koruyabilir. Tüm bu durumlarda, hazine yardımları, çeşitli zorlukları hafifletebilir ve/veya kişi artık gelir yaratma sürecine katılmasa bile, bir ülkenin toplam gelirine bireysel katılımı garanti edebilmektedir.

Tablo 1'e bakıldığında hazine tarafından sağlanan yardımların yoksulluğu azaltmada önemli katkılar sağladığı görülmektedir. Özellikle işsiz kalan bireylerin yeniden işe kazandırılması amacıyla uygulanan işsizlik sigortası fonuna ayrılan ödeneklerin yıllar itibarıyla arttığı görülmektedir. 2008

yılında 1.022 milyon TL olan işsizlik sigortası fonu yardımlarının 2021 yılına gelindiğinde 7.110 milyon TL'ye çıktığı görülmektedir. Bütün yıllar boyunca (2008-2021) işsizlik sigortası fon yardımlarının sürekli arttığı gözlemlenmiştir.

Tablo 1'de sağlık, emeklilik ve sosyal yardım giderlerine bakıldığında ise 2009 yılında uygulamaya konulan işveren sigorta primi 5 puan indirimi ile işverenlerin ödemiş oldukları sigortalarının beş puanlık kısmı devlet tarafından karşılanmaya başlanmıştır. 2010 yılında 3.820 milyon TL olan tutarın 2021 yılında 27.718 milyon TL'ye çıkmıştır. Son yıllarda bu harcama kalemlerinin altında en büyük payı devlet sosyal güvenlik katkısı ve sosyal güvenlik açık finansman yardımları almaktadır.

4.2. Hane Halkına Yapılan Transferler

Eğitim, sağlık, yiyecek ve barınma gibi sosyal amaçları gerçekleştirmek ve toplumun yaşam kalitesini yükseltmek amacıyla hane halkına yapılan karşılıksız transferler amaçlarına göre ayrılarak Tablo 2'de yer verilmektedir.

Tablo 2: 2008-2021 Dönemi Hane Halkına Yapılan Transferler (Milyon TL)

HANE HALKINA YAPILAN TRANSFERLER	2008	2010	2012	2014	2016	2018	2020	2021
Burslar ve Harçlıklar	580	923	1.739	2.051	3.183	4.393	5.264	5.905
Eğitim Amaçlı Diğer Transferler	328	421	721	1.134	1.225	1.248	1.724	2.237
Sağlık Amaçlı Transferler	54	58	60	79	164	349	519	484
Yiyecek Amaçlı Transferler	128	180	336	478	792	1.151	23	14
Barınma Amaçlı Transferler	11	16	36	40	68	116	131	232

Kaynak: <https://www.sbb.gov.tr>, Merkezi Yönetim Bütçe Gerçekleşmeleri ve Beklentiler Raporları 2008-2021.

Sosyal güvencesi olmayan ekonomik ve sosyal yoksunluk içinde bireylere sağlanan eğitim, sağlık, yiyecek ve barınma transferleri sosyal harcamalar içinde önem taşımaktadır. Sosyal hizmet müdahalesinin bir aracı olarak görülen sosyal transferler, yoksulluk sebebiyle zorunlu temel ihtiyaçları karşılamada kişilere sağlanan nakdi ve aynı yardımlar yapılmaktadır.

Tablo 2'de hane halkına yapılan transfer harcamalarının alt kalemlerine bakıldığında eğitim amaçlı harcamalarının ağırlıkta olduğu ve özellikle yurt içinde okuyan öğrencilere verilen burslar ve harçlıkların oransal olarak fazla olduğu görülmektedir. 2008 yılında 580 milyon TL olan transferler 2021 yılında gelindiğinde 5.905 milyon TL olduğu, eğitim amaçlı diğer transferlerin ise 2008 yılında 328 milyon TL tutarında gerçekleşen transferlerin 2021 yılında 2.237 milyon TL olduğu belirlenmiştir. Sağlık ve barınma amacıyla gerçekleşen transfer tutarlarında genel olarak artış eğilimindeyken yiyecek amaçlı gerçekleşen transfer harcamalarının ise 2018'den sonra azalış eğilimine girdiği görülmektedir.

4.3. Gelirden Ayrılan Paylar

Yoksulluğu azaltmak ve dezavantajlı grupları topluma kazandırmak ve fırsat eşitliğini sağlamak amacıyla sosyal amaçlı gelirden ayrılan paylar SYDTF (Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu) ve diğer fon payları oluşturmaktadır. SYDTF'deki kaynaklar Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve il ve ilçe sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarınca yürütülmektedir. Bu amaçla Tablo 3'te sosyal amaçlı gelirden ayrılan paylara yer verilmektedir.

Tablo 3: 2008-2021 Dönemi Gelirden Ayrılan Paylar (Milyon TL)

GELİRDEN AYRILAN PAYLAR	2008	2010	2012	2014	2016	2018	2020	2021
SYDTF	1.569	1.949	2.918	3.676	5.109	7.469	9.003	10.917
Diğer Fon Payları	2.038	2.292	3.030	120	149	187	0	0

Kaynak: <https://www.sbb.gov.tr>, Merkezi Yönetim Bütçe Gerçekleşmeleri ve Beklentiler Raporları 2008-2021.

Tablo 3'e bakıldığında ekonomik ve sosyal kaynakların etkili ve verimli kullanılması amacıyla Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından yoksul bireylere sağlanan sosyal yardım tutarlarına bakıldığında 2008 yılında 1.569 milyon TL tutarında gerçekleşen SYDTF, 2021 yılında yaklaşık yedi kat artarak 10.917 milyon TL olduğu görülmektedir.

4.4. Sosyal Amaçlı Transferler

Sosyal amaçlı transferler SHÇEK (Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu)'e yapılan transferler, 2022 kanun aylık ödemeler ve diğer sosyal amaçlı transferler olarak üç kaleme ayrılmaktadır. SHÇEK Yardımları doğrudan bireye/hane halkına yönelik değildir, fakat sosyal bakımdan bireyler üzerinde etki yaratan harcamalardır. 2013 yılında yapılan değişiklikle 2022 Sayılı "65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun" yürürlüğe girerek 3013 yılından sonra 2022 Kanun Aylık Ödemeleri adında yeni bir kalem sosyal amaçlı transferlere eklenmiştir.

Tablo 4: 2008-2021 Dönemi Gelirden Ayrılan Paylar (Milyon TL)

SOSYAL AMAÇLI TRANSFERLER	2008	2010	2012	2014	2016	2018	2020	2021
SHÇEK Yardımları	413	1.581	2.906	6.374	5.458	6.878	10.821	12.834
2022 Kanun Aylık Ödemeler	-	-	-	6.374	4.764	6.270	11.598	12.674
Diğer Sosyal Amaçlı Transferler	29	28	16	25	592	636	574	1.091

Kaynak: <https://www.sbb.gov.tr>, Merkezi Yönetim Bütçe Gerçekleşmeleri ve Beklentiler Raporları 2008-2021.

Tablo 4'e bakıldığında Türkiye'de yoksul ve korunmaya muhtaç çocuklara ve ailelere bakım, eğitim, sağlık, kültür hizmetlerini sistemli bir biçimde sunmak için oluşturulan SHÇEK Yardımlarına bakıldığında 2008 yılında 413 milyon TL iken 2021 yılında 12.834 milyon TL olduğu, diğer sosyal amaçlı transferlerin ise 2008 yılında 29 milyon TL iken 2021 yılında 1.091 milyon TL olduğu görülmektedir. 2013 yılında uygulamaya başlanan 2022 kanun aylık ödemelerine bakıldığında ise 2014 yılında 6.374 milyon TL iken 2021 yılına gelindiğinde 12.674 milyon TL olmuştur.

4.5. Borç Verme

Sosyal amaçlı olarak verilen borçlar bireyleri yoksulluktan kurtaracağı için sosyal bütçe için önem taşımaktadır. Sosyal bütçe olarak değerlendirilebilen borç verme kalemini öğrenim ve harç kredisi oluşturmaktadır. Okuyan her öğrenciye burs verilmesi Türkiye'deki mevcut imkânlar dâhilinde zor olduğu için burs alan öğrencilere oranla ekonomik durumu daha iyi olanlara öğrenim kredisi verilmektedir. Verilen burs ve kredilerle öğrenim sürecinin daha iyi koşullarda gerçekleşmesi sağlanmaktadır. Bu kapsamda Tablo 5'te sosyal amaçlı verilen borç verme tutarları ele alınmaktadır.

Tablo 5: 2008-2021 Dönemi Sosyal Amaçlı Borç Verme (Milyon TL)

BORÇ VERME	2008	2010	2012	2014	2016	2018	2020	2021
Öğrenim ve Harç Kredisi	1.156	1.481	2.082	2.929	5.437	6.374	6.973	7.967

Kaynak: <https://www.sbb.gov.tr>, Merkezi Yönetim Bütçe Gerçekleşmeleri ve Beklentiler Raporları 2008-2021.

Tablo 5'e bakıldığında bütün dönem boyunca (2008-2021) öğrenim ve harç kredisinin sürekli arttığı görülmektedir. 2008 yılında 1.156 milyon TL tutarında harcama gerçekleşirken, 2021 yılında 7.967 milyon TL tutarında gerçekleşmiştir.

5. Toplam Sosyal Bütçe Harcamaları ve Yoksulluk Oranı

Toplumun refah seviyesinin artmasında önemli rol oynayan sosyal harcamaların yoksulluk düzeyini hangi yönde etkilediğini belirlemek amacıyla öncelikle Tablo 6'da Türkiye'nin yoksulluğun genel görünümü verilmekte daha sonra ise Tablo 7'de ise toplam sosyal bütçe harcamaları ile yoksulluk arasındaki ilişki ele alınmaktadır.

Tablo 6: Satın Alma Gücü Paritesi (SGP) Kullanılarak Hesaplanan Gelire Dayalı Göreli Yoksulluk Sınırına Göre Yoksul Sayıları, Yoksulluk Oranı ve Yoksulluk Açığı

	2008	2010	2012	2014	2016	2018	2020
%40 - 40%							
Yoksulluk sınırı (TL)	2.460	2.886	3.515	4.312	5.517	6.918	9.621
Yoksul sayısı (Bin kişi)	6.241	6.801	6.759	5.929	5.749	5.712	6.674
Yoksulluk oranı (%)	9,0	9,5	9,2	7,8	7,5	7,2	8,2
Yoksulluk açığı	22,5	22,3	22,3	21,3	19,6	20,1	22,4
%50 - 50%							
Yoksulluk sınırı	3.075	3.608	4.394	5.390	6.896	8.647	12.026
Yoksul sayısı (Bin kişi)	10.613	11.461	11.131	10.451	10.296	10.647	11.424
Yoksulluk oranı (%)	15,3	16,1	15,1	13,8	13,4	13,3	14,0
Yoksulluk açığı	25,0	25,3	26,0	23,6	23,0	22,1	25,4
%60 - 60%							
Yoksulluk sınırı	3.689	4.330	5.272	6.468	8.275	10.377	14.431
Yoksul sayısı (Bin kişi)	15.773	16.274	16.041	15.801	16.034	16.375	17.176
Yoksulluk oranı (%)	22,8	22,8	21,8	20,9	20,8	20,5	21,0
Yoksulluk açığı	27,2	27,7	28,3	25,9	24,4	24,3	25,8
%70 - 70%							
Yoksulluk sınırı (TL)	4.304	5.051	6.151	7.545	9.655	12.106	16.836
Yoksul sayısı (Bin kişi)	20.914	21.360	21.842	21.465	21.547	22.484	23.152
Yoksulluk oranı (%)	30,2	29,9	29,7	28,4	27,9	28,2	28,3
Yoksulluk açığı	29,1	30,8	29,3	27,9	27,1	26,9	28,2

<https://data.tuik.gov.tr>, Erişim Tarihi: 15.12.2021.

Tablo 6'da Türkiye'de yoksulluk riski belirlenirken medyan gelirin % 40'ı, % 50'si, % 60'ı ve % 70'i dikkate alınarak yoksulluk sınırı, yoksulluk sayısı, yoksulluk oranı ve yoksulluk açığı yer almaktadır. Yoksulluk açığının sifıra yaklaşması durumun iyiye gittiğini yani yoksulluğun düştüğünü, yüze yaklaşması ise yoksulluğun arttığını/ durumun kötüye gittiğini göstermektedir. Tablo 6'da görüldüğü üzere ele alınan medyan gelirindeki yüzdelik artışa bağlı olarak yoksulluk oranında da artışın olduğu görülmektedir. Çünkü ortalama gelirin ne kadarlık kısmının yoksulluk riski olarak belirlenmesinde kullanılan medyan gelirindeki yüksekliğin artması, adaletsiz gelir dağılımına bağlı olarak yoksulluk oranı da artmaktadır.

Yoksulluk riski (medyan geliri) % 40 olarak incelendiğinde 2008 yılında % 9 olan yoksulluk oranının 2009 yılında artış göstererek % 9.5 olduğu ve bu yıldan sonra tekrar azaldığı görülmektedir. 2020 yılında ise Covid-19 pandemi koşullarından dolayı tekrar arttığı görülmektedir. Medyan geliri % 50 olarak dikkate alındığında ise yoksulluk oranının medyan geliri %40 ile benzer yönde artış ve azalışların olduğu görülmektedir.

Medyan geliri % 60 olarak dikkate alındığında 2008 yılında % 22.8 olan yoksulluk oranının 2009 yılında durağan olduğu ve 2012 yılında ise yoksulluk oranında iyileşme görülerek % 21,8'e düştüğü ve bu iyileşmenin 2019 yılına kadar devam ettiği görülmektedir. Medyan geliri % 70 olarak dikkate alındığında ise 2008 yılında % 30,2 olan yoksulluk oranının 2016 yılına kadar azaldığı, 2018 ve 2020 yıllarında ise tekrar arttığı görülmektedir.

Tablo 7: Toplam Sosyal Bütçe Harcamaları ile Yoksulluk Arasındaki İlişki

Yıllar	2008	2010	2012	2014	2016	2018	2020
Sosyal Harcamalar (Milyon TL)*	42.461	65.310	79.292	103.041	137.433	188.444	298.014
Yoksulluk Oranı (%50)**	15,3	16,1	15,1	13,8	13,4	13,3	14,0

Kaynak: *<https://www.tuik.gov.tr>

** 2008-2020 Merkezi Yönetim Bütçe Gerçekleşmeleri ve Beklentiler Raporları Dikkate Alınarak Yazar Tarafından Oluşturulmuştur.

Türkiye’de yoksulluk risk eşiği olarak % 50 ölçütünü baz almaktadır. Dikkate alınan bu ölçütün altında bulunan bireylerin oranı doğrudan yoksulluğu ölçmemektedir. Ancak diğer bireylere oranla gelir düzeyleri daha düşüktür ve ortalama refah seviyesinin altında kalan kişileri kapsamaktadır.

Tablo 7’de yoksulluk oranı ile sosyal harcamaların miktarına bakıldığında genel olarak harcama miktarının artmasına bağlı olarak yoksulluk oranının düştüğü görülmektedir. 2010 yılında bir önceki yıla göre sosyal harcamalarda artış olmasına rağmen yoksulluk oranının düşmediği görülmektedir. Bunun nedeni ise 2008 yılında ABD’de para piyasalarında başlayarak reel ekonomiye kayan ve dünya piyasalarını etkisi altına alan küresel krizin ortaya çıkarmış olduğu sektörel daralmalar ve buna bağlı olarak toplumun refah düzeyinin düşmesi olduğu düşünülmektedir. 2012, 2014, 2016 ve 2018 dönemlerinde ise sosyal bütçe içerisinde değerlendirilen sosyal harcamalarındaki artışa paralel olarak yoksulluk oranının düştüğü görülmektedir. 2020 yıla gelindiğinde ise sosyal harcama miktarında görülen artış ile beraber yoksulluğu azaltması beklenirken Covid-19 pandemisinin neden olduğu gelir kaybından dolayı arttığı görülmüştür.

SONUÇ

Yoksulluk olgusu geçmişten süregelen önemli bir ekonomik ve sosyal sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Yoksulluk sebeplerinin bilinmesi, sorunu çözmeye hangi araçlarla müdahale edilmesi gerektiği konusunda avantajlar sağlamaktadır. Sosyal refah devletleri üstlenmiş oldukları görevleri çeşitli politikalarla (istihdam politikaları, doğrudan sağlanan gelir transferleri) yerine getirmektedir. Toplumun refah düzeyinin artırılması ve yoksulluğun azaltılabilmesi için etkili bir sosyal bütçe uygulanması önem taşımaktadır. Sosyal bütçe uygulaması sadece yoksulluk ile mücadele amacı taşımamaktadır. Aynı zamanda istihdamı arttırmak, dezavantajlı bireyleri toplum ile entegre ederek eşitliği sağlamak, gelir dağılımında adaleti sağlamak gibi önemli amaçları da bulunmaktadır.

Sosyal bütçenin kapsamı belirlenirken bireylerin refahını arttıran kamusal hizmetler ön plana çıkmaktadır. Bundan dolayı sosyal bütçenin gider ve gelir kalemleri, sosyal amaçla kullanılarak elde edilen kamu gelirlerinden ve sosyal içerikli kamu harcamalarından oluşmaktadır. Toplumun refah düzeyini arttıran hane halkına yapılan transferler, sosyal amaçlı hazine yardımları, sosyal amaçlı transferler, sosyal yardımlaşma ve dayanışma fonu ve eğitim harcamaları yoksulluk ile mücadelede sosyal bütçenin etkinlik düzeyini belirleme olanağı sunmaktadır.

Yoksulluk riskinin %50 olarak incelendiğinde, yoksulluk oranı ile sosyal bütçe kapsamında değerlendirilen sosyal harcamalar arasındaki ilişki olduğu gözlemlenmiştir. 2008-2020 döneminde genel olarak sosyal harcamalardaki artışına paralel olarak yoksulluk oranının düştüğü belirlenmiştir.

Toplumun yaşam standartlarını arttırmaya yönelik sosyal bütçe sisteminin önemi devletin sosyal harcamalara yönelik artan eğilimleri dolayısıyla önem kazanmaktadır. Türkiye’de yoksulluk ile mücadelede sosyal bütçe kapsamında değerlendirilen sosyal harcamalar (eğitim, sağlık, sosyal koruma işsizlik fonu gibi) artış eğiliminde olmasına rağmen istenilen seviyede değildir.

KAYNAKÇA

- Açıkgoz, R. ve Yusufoglu, Ö.Ş. (2012). Türkiye’de yoksulluk olgusu ve toplumsal yansımaları. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(1), s.76-117.
- Ak, M. (2016). Toplumsal bir olgu olarak yoksulluk. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (54), s.296-306.
- Ay, S. (2012). Türkiye’de işsizliğin nedenleri: istihdam politikaları üzerine değerlendirme. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 19(2), s.321-341.
- Brady, D. (2003). The politics of poverty: left political institutions, the welfare state and poverty. *Social Forces*, 82 (2), 557-88. s.558.
- Çiçek, Ş.E. ve Dikmen, S. (2016). Sosyal bütçeleme örneği olarak çocuk dostu bütçe. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12, s.131-147.
- Doğan, H (ed). Sosyal hizmette dezavantajlı / risk altındaki gruplar. Nika Yayınevi 1. Baskı, Aralık 2020.
- Kaymaz, V. (2018). OECD ülkelerinde sosyal harcamaların belirleyicileri. *Gazi İktisat ve İşletme Dergisi*, 4(2), s.118-130.
- Kemal, D. (2007). “Küreselleşme, büyüme ve gelir dağılımı”. *Uluslar Arası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, 27, s.1-9.
- Kızıler, N. (2017). Türkiye’de yoksullukla mücadele ve sosyal transfer harcamaları. *Journal Of Life Economics*, 2017 s.77-100.
- Kızılgöl, Ö. (2008). “Yoksulluğun belirleyicileri: Türkiye örneği”. *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar*, 45 (526), s.79-92.
- Kirmanoglu, H. (2012), Kamu ekonomisi analizi, Beta Yayınevi. İstanbul, s.209.
- Kocabaş, F. ve Özgüler, V.C. (2019). Pasif işgücü piyasası politikaları: işsizlik ödeneği ve işsizlik yardımı uygulamaları. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(28), s.266-283.
- Koç, Ö.E. (2009). Sosyal devlet ve sosyal bütçe perspektifinden Türkiye’de sosyal harcamalar. s.53-76.
- Scholz, W., Hagemeyer, K ve Cichon, M. *Social Budgeting*. International Labour Office, 2000.
- Şahin, B. E. ve Sevimli, Y. (2013). Aktif istihdam politikaları kapsamında uygulanan işgücü yetiştirme kursları ve İŞKUR’un önemi. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 5 (1), 1-10.
- Şeker, M (2011). Yerel yönetimlerde sosyal bütçeyi izleme raporu. İstanbul: TESEV Yayınları.
- Tüngen, K. ve Eroğlu, A. (2017). Yoksulluğu önlemeye yönelik sosyal bütçe uygulamaları ve Türkiye açısından değerlendirilmesi. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 54(627), s.31-46.
- Yıldız, K. (2014). İşsizlik türleri, her bir işsizlik türünün toplam işsizlikteki payı ve çeşitli demografik parametrelerle ilişkisi. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (45), s.0-0.
- Yolcuoğlu, İ.G. (2012). Türkiye’de sosyal politika ve sosyal hizmetlerin geliştirilmesi. *Toplum ve Hizmet*, 23(2), s.145-158.
- <https://www.sbb.gov.tr>, Merkezi Yönetim Bütçe Gerçekleşmeleri ve Beklentiler Raporları 2008-2021.
- <https://data.tuik.gov.tr>, Erişim Tarihi: 15.12.2021.